

ВІД ГУДЗИКАРЯ ДО ІНСАЙДЕРА

**Годована М. П. Словник-довідник назв осіб
за видом діяльності / За ред. Л. В. Туровської**

К.: Наук. думка, 2009. — 176 с.

Практична лексикографія покликана розв'язувати нагальні питання в багатьох сферах людської діяльності: з погляду лінгвістики — давати наукову інтерпретацію фактам мовної діяльності, насамперед, у галузі лексики; з погляду історії — відбивати й характеризувати певний період розвитку соціальної, політичної, наукової, технічної та ін. сторін людства в мовному вимірі, з психологічного погляду — робити “фотознімки” умінь і прагнень людства, реалізувати через мову власні інтенції й декодувати почуте. Користувацькі ж потреби зумовлюють велике розмаїття видів словників та змістового складника їхнього реєстру — від традиційних тлумачних, перекладних, орфографічних загальномовних до вузькогалузевих термінологічних, асоціативних, тематичних тощо, від лінійних паперових до комп'ютерних, з різною формою організації лексикографічного матеріалу та його інтерпретації.

Так, найзатребуванішими сьогодні є тлумачні, перекладні й правописні словники, причому коли загальноповивана лексика охоплена з цього погляду (СУМ, ВТССУМ, ВТССУМ(Б), РУС, Орф-2009 тощо), то певні групи лексики (актуалізовані одиниці, запозичення, неологізми, професіоналізми, термінологія, аббревіатури і под.), хоч і перебувають постійно в центрі наукової уваги (КТСЛТ, МНС, НСЗ, ССІН, ССУМ, УЖ, ЧІ, РУСНТ, УРСНТ, СМНСЗ та ін.), потребують прискіпливішої уваги лексикографів, оскільки це найрухливіші відкриті лексичні групи сучасної української мови.

“Словник-довідник назв осіб за видом діяльності” (далі — НОВД), який уклала М. П. Годована, відбиває стан цієї групи лексики в умовах розширення професійної спеціалізації соціуму, зумовленого науково-технічним, соціальним, культурним прогресом і глобалізацією.

Довідник виконує кілька завдань. Насамперед, це перша нормативна систематизація 2500 назв професій та осіб за видом діяльності, адресована працівникам державних установ, діловодам, фахівцям різних галузей виробництва, а також широкому колу користувачів, адже варто орієнтуватися не лише серед *супервайзерів, інсайдерів, трейдерів*, але й пригадати *гудзикаря, бджоляра, смушкаря, постижера*, виявити, напр., чим займається *понтонник* і чим його заняття відрізняється від праці *понтонера*.

© О. М. ТИЩЕНКО, 2011

Про якісний склад реєстрової лексики автор зауважує, що це “2500 лексем.., що умовно становлять такі групи найменувань: 1) найдавніші, традиційні назви, збережені до нашого часу (*вугляр, маляр*..); 2) назви, що виникли з появою нових професій (*авіатор, біолінгвіст*..); 3) неологізми-запозичення на позначення назв осіб за видом діяльності (*кліпмейкер, комп'ютерник, менеджер, промоутер, фітодизайнер*)” (НОВД, с. 3). Певно, *комп'ютерник* не є запозиченою назвою особи за видом діяльності, оскільки утворена традиційно українським словотвірним ресурсом — суфіксом *-ник*, а от уже в основі — запозичений елемент *комп'ютер*—.

У переліку груп реєстрових лексем за структурою (одно-, дво-, триосновні), названо субстантивовані прикметники, що було б виправдано, якби класифікація відбувалася за словотвірною, а не за структурною ознакою.

Надійною джерельною базою НОВД стали сучасні енциклопедії, загальномовні та галузеві тлумачні й перекладні словники, і насамперед — “Класифікатор професій” (К., 2006). Можливо, варто було б залучити словник “Нові слова та значення” (НСЗ), інтернет-ресурси, як-от “Краткий толковый словарь иноязычных названий профессий и специальностей” (<http://www.zarplata.ru/a-id-47.html>), де запропоновано тлумачення актуальних для сьогоденної України назв професій і занять, зокрема *мерчандайзер, топ-менеджер, сомельс, логістик* тощо, або ж “Словник професій” (2500 назв) на Порталі професійного консультування (<http://profi.org.ua/dict/dict.shtml>), унаслідок чого розширити реєстр, напр., одиницями *рецептурник, рекрутер, індепт-агент*, а словникові статті — прикладами складених назв, напр., *агент: страховий, торговий, з нерухомості* тощо. Так, до тлумачення другого значення назви *адміністратор* “2) фахівець, який контролює використання комп'ютерної бази даних, правильність введення та своєчасність поповнення даних”, додати й опис найпоширенішого сьогодні заняття адміністратора — *системного*, або *сисадміна*. Із назв занять за видом діяльності випущено сучасні актуальні *дигер, блогер, геймер* (НСЗ), *модератор*, натомість без будь-яких ремарок подано майже архаїчні *обер-майстер, жнець, пігульник, пілюльник*. Так само ремаркування потребують професіоналізми *підводник, підземник, плановик, силікатник, звуковик* та ін. — це створило б повнішу мовну картину сучасного професійного світу.

Системність лексикографованої лексики у НОВД логічно представлена через різнокореневі (*чеканник / карбувальник*) та спільнокореневі синоніми (*корозрізальник / корувальник, коркувальник / закорковувач*), традиційно через цифрові індекси подано омоніми; ураховано й фонетичні варіанти (*вчитель / учитель*), також збалансовано, відповідно до традицій тієї чи тієї професії, подано назви чоловічого та жіночого роду: *манікюрниця / манікюрник, скручувальник / скручувальниця*.

Лінгвістичні засади добору реєстрових одиниць репрезентують розмаїття мовних засобів створення таких назв. Поряд із інтеграційними процесами, що відбуваються в лексичній сфері професійної мови (запозичення, автохтонні новотвори, покликані заповнити номінативні лакуни), працює унаочнює й традиційні засади словесного оформлення професій. Так, словник широко репрезентує найдавніші питомі назви учасників сільськогосподарських

занять, ремесел, промисловості та ін. Цілком заслуговує на схвалення наведення автохтонних відповідників запозиченим: *народознавець*.. — те саме, що *етнограф*, *собакознавець*.. — те саме, що *кінолог*. Можливо, перевагу варто було б надати саме українським словам, роблячи відсилання до них.

НОВД — це універсальна тлумачна база зібраного масиву лексики, оскільки дає загальне уявлення про той чи той вид діяльності, не вдаючись до енциклопедичних деталей, притаманних професіограмам (хоч подеколи додаткові роз'яснення є невиправданими, напр., щодо *гітари* на с. 33). А отже, М. П. Годованій удалося дотриматися лінгвістичного балансу під час тлумачення значень реєстрових лексем., пор.: *адміністратор* “забезпечує роботу по обслуговуванню відвідувачів. Контролює збереження матеріальних цінностей, оформлення приміщень і стан реклами. Консультує відвідувачів, запобігає і ліквідує конфліктні ситуації, розглядає претензії, вживає заходів до ліквідації недоліків в обслуговуванні клієнтів” (ППК) і *адміністратор* “1) керівник установи підприємства або один із відповідальних розпорядників будь-якої організації..” (НОВД, с. 11).

Трапляються й тлумачення значень, які не стосуються професійної діяльності, а додатково характеризують людину за її певними властивостями, уміннями, напр.: *психолог*.. “2) особа, яка тонко розуміється на особливостях характеру та поведінки людини і допомагає гармонізації душевного стану людини за певних обставин” (с. 99). За такою логікою варто було б дати “непрофесійні” значення слів *руйноват*, *стрибун* та ін. Можливо, варто було б конкретизувати авторське розуміння професії та виду діяльності.

Перекладний складник є незаперечним здобутком видання, пор. назви професій на Порталі професійного консультування: рос. *риелтер* — укр. *ріелтер*, рос. *набивальщик* — укр. *набивальщик*, рос. *набойщик* — укр. *набойщик*, рос. *наладчик* — укр. *наладчик*, рос. *обдирищик* — укр. *обдирник* (ППК) і в рецензованій праці: укр. *ріелтор*, *набивач*, *набивальник*, *налагоджувальник* / *наладник*, *обдирач* (НОВД, с. 77–78, 82, 105). Продуманим є порядок подання російських синонімічних варіантів: найуживаніший — на першому місці. Цінним є російсько-український словопоказчик (с. 141–171). Довідник у цілому сприяє збереженню нормативності вживання таких назв та співвіднесеності їх із російськими відповідниками — проблема, яка ще є актуальною в сучасному мовному узусі України.

Загалом словник виконано на високому науковому й практичному рівні, він має необхідні й достатні структурні елементи і на макрорівні (анотація, передмова, список умовних скорочень, список 20-ти джерел, український та російський алфавіти, власне словник, словопоказчик), і на мікрорівні (реєстрове слово, граматична характеристика, російський відповідник, тлумачення, за наявності — назва жіночого або чоловічого роду). У передмові науково виправдано й доступно окреслено теоретичні засади створення довідника, описано структуру словникової статті, дано рекомендації до користування.

“Словник-довідник назв осіб за видом діяльності” — це праця, яка ще раз підтверджує високий рівень академічної лексикографії, традиційної в основі, але й готової на експерименти.

О. М. ТИЩЕНКО (Київ, Україна)

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- ВТССУМ — Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Н. Клічак; наук. ред. В. В. Жайворонук. — К., 2009. — 1329 с.
- ВТССУМ(Б) — Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К., 2007. — 1736 с.
- КТСЛТ — Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. — К., 2001. — 224 с.
- МНЛ — Мазурик Д. Нове в українській лексиці. Словник-довідник. — Львів, 2002. — 130 с.
- НОВД — Годована М. П. Словник-довідник назв осіб за видом діяльності / За ред. Л. В. Туровської. — К., 2009. — 176 с.
- НСЗ — Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення / За ред. Л. О. Симоненко. — К., 2008. — 271 с.
- Орф-2009 — Український орфографічний словник / За ред. В. Г. Складенка. — К., 2009. — 1011 с.
- ППК — Портал професійного консультування: “Словник професій” [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://profi.org.ua/dict/dict.shtml>.
- РУС — Російсько-українські словники / Підготували: Н. Марченко, В. Кубайчук, А. Рисін, Р. Телемко, О. Оксимоваць [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://r2u.org.ua/main/dicts> (опрацьовано на стан 24.11.2010).
- РУСНТ — Російсько-український словник наукової термінології: У 3 кн. — К., 1994—1998.
- УРСНТ — Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л. О. Симоненко. — К., 2004. — 416 с.
- СМНСЗ — Нові й актуалізовані слова та значення: словникові матеріали (2002—2010) / Кер. проекту і відп. ред. О. М. Тищенко; авт. колектив: В. О. Балог, Н. Є. Лозова, Л. О. Тищенко, О. М. Тищенко: Рукопис. — К., 2010.
- ССІН — Сучасний словник іншомовних слів / Укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. — К., 2006. — 1017 с.
- ССУМ — Шитов А. Словник скорочень української мови [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrskor.info>.
- УЖ — Ставицька Л. О. Словник жаргонної лексики української мови. — К., 2003. — 335 с.
- ЧІ — Чемеркін С. Матеріали до словника нових слів і значень (слова з прикладкою Інтернет) // Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. / Відпов. ред. І. С. Гнатюк. — К., 2009. — С. 191—212.